

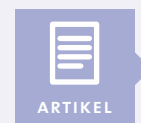
Verskil in uitval tussen allochtone en autochtone artsen in opleiding tot psychiater; enquête onder opleiders

M. POPAL, J. VAN DER VELDE, M. NIJS, H. KNEGTERING

- ACHTERGROND** Er zijn relatief weinig allochtone psychiaters in Nederland. Verondersteld wordt dat allochtone artsen minder vaak de opleiding tot psychiater met succes afronden dan autochtone collega's.
- DOEL** Onderzoeken hoe vaak en waarom artsen in opleiding tot psychiater de opleiding niet afmaken.
- METHODE** Alle opleiders in de psychiatrie werd gevraagd een enquête in te vullen over instroom en beëindigen van de opleiding tot psychiater in de jaren 2008 tot 2015. Daarnaast werd gevraagd naar factoren die mogelijk van invloed zijn op de uitval van de opleiding.
- RESULTATEN** Gegevens over 37% van de psychiaters in opleiding werden verkregen. Uit de resultaten bleek dat allochtone psychiaters in opleiding ongeveer 4 keer zo vaak de opleiding niet afmaakten als autochtone collega's. De opleiders noemden als redenen: taal- en communicatieproblemen en culturele verschillen.
- CONCLUSIE** De uitkomsten van dit onderzoek kunnen leiden tot aanpassen van de opleidingsprogramma's.

TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHIATRIE 59(2017)11, 720-725

TREFWOORDEN allochtoon, onderwijs, psychiatrie

ARTIKEL

Bijna 22% van de Nederlandse bevolking voldoet aan de criteria voor 'allochtoon' en heeft minimaal één ouder die geboren is in het buitenland (Centraal Bureau van de Statistiek (CBS) 2016a; 2016b). De voorkeursterm sinds najaar 2016 is niet meer 'allochtoon', maar 'persoon met een migratieachtergrond'. Om de doelgroep duidelijk af te bakenen spreken wij echter in dit artikel nog over allochtone Nederlanders, om aan te sluiten bij bestaande definities en eerdere onderzoeken.

De groep van allochtone Nederlanders maakt relatief veel gebruik van de (geestelijke) gezondheidszorg (Bekker & Van Mens-Verhulst 2008). Uit schattingen blijkt dat het aantal allochtone artsen in Nederland ondervertegenwoordigd is: slechts 2-4% van de medisch specialisten is allochtoon (Leyerzapf & Abma 2012). Een van de genoemde oorzaken van dit kleine percentage is het verschil in prestaties van niet-westerse studenten tijdens de studie geneeskunde. Deze mindere prestatie is te zien tijdens de

theoretische bachelor van de opleiding, maar in sterkere mate tijdens de klinische master (Stegers-Jager e.a. 2012, 2016).

De mindere prestatie van niet-westerse studenten wordt voornamelijk toegeschreven aan taal- en communicatieproblemen, culturele verschillen, financiële lasten, vooringenomenheid van de examinerator (*examiner bias*) en discriminatie (Bates & Andrew 2001; Malau-Aduli 2001; Stegers-Jager e.a. 2012). Deze factoren dragen bij tot vroegtijdige uitval tijdens studie en specialisatie (Brink 2005). Zo is gebleken dat de uitval van allochtone artsen in opleiding tot verpleeghuisarts 22% is versus 6% bij autochtone artsen in opleiding tot specialist (aiosson) (Hoek 2005).

Er is, voor zover ons bekend, nog geen onderzoek gedaan naar de uitval van allochtone artsen in opleiding tot psychiater in Nederland. Gezien het grote belang van goede communicatieve vaardigheden en zelfkritisch kunnen reflecteren tijdens de opleiding, zou de uitval van alloch-

tone artsen in opleiding tot psychiater hoog kunnen zijn. Zo werd 40 jaar geleden in de Verenigde Staten al melding gemaakt van taal- en communicatieproblemen in het opleiden van aiossen psychiatrie zonder Amerikaanse achtergrond (Knoff e.a. 1976).

Het is van belang om de uitval van allochtone artsen in opleiding tot psychiater in kaart te brengen en te inventariseren of de redenen van uitval gelijk zijn aan de redenen bij de andere specialismen in de gezondheidszorg. Wij verrichtten daarom onderzoek naar redenen van uitval van aiossen uit de opleiding, om mogelijke verschillen tussen allochtone en autochtone aiossen te achterhalen.

METHODE

Onderzoekspopulatie

Alle (waarnemend) opleiders van opleidingen tot psychiater in Nederland werden, met medewerking van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP), per mail benaderd voor deelname aan dit onderzoek ($n = 35$). Opleidingsplaatsen uitsluitend voor deelstages werden niet meegenomen in het onderzoek.

Vragenlijst

Voor dit onderzoek werd een vragenlijst met 16 vragen ontwikkeld. Middels deze vragenlijst werden kwantitatieve gegevens verzameld over de instroom, uitval en het aantal succesvol afgeronde opleidingen van allochtone en autochtone aiossen in de periode van 1 april 2008 tot 1 april 2015. Het begrip 'allochtoon' werd in deze studie geoperationaliseerd als 'Nederlands niet als eerste taal'. Opleiders werd per onderdeel gevraagd naar het aantal allochtone en autochtone aiossen, aantal mannen en vrouwen en, indien bekend, de herkomst van de allochtone aiossen.

Daarnaast werden kwalitatieve data verzameld over: de reden van uitval vanuit het perspectief van de opleider; wie het besluit tot stoppen had genomen (gezamenlijk, opleider of aios); de mening over het ontwikkelen van een speciaal opleidingsprogramma voor allochtone aiossen.

Data-analyse

De data werden verwerkt in SPSS 22.0. Het verschil tussen allochtone en autochtone aiossen in 1. uitval versus succesvol afronden van de opleiding en 2. op eigen initiatief of in gezamenlijk overleg stoppen versus op initiatief van de opleider stoppen, werd getoetst middels een χ^2 -toets (significantieniveau: $p < 0,05$). De overige resultaten worden beschrijvend en getalsmatig weergegeven.

AUTEURS

MARINA POPAL, tijdens het onderzoek arts in opleiding tot psychiater, Lentis, Groningen; thans: psychiater, Parnassia, Rotterdam.

JORIE VAN DER VELDE, senior onderzoeker Lentis, docent Hanzehogeschool Groningen.

MAURITS NIJS, psychiater, programmadirecteur van het Landelijk Psychiatrieonderwijs, van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie.

RIKUS KNEGTERING, psychiater, opleider, hoofd onderzoek, Lentis, Groningen.

CORRESPONDENTIEADRES

Dr. H. Knegtering, Lentis, Hereweg 80, 9700 AB Groningen.
E-mail: H.Knegtering@lentis.nl

Geen strijdige belangen meegedeeld.

Het artikel werd voor publicatie geaccepteerd op 1-5-2017.

RESULTATEN

Deelnemers

Van de 35 instellingen namen er 13 deel aan het onderzoek. Zij gaven informatie over in totaal 403 aiossen. Dit betrof 37,1% van het maximaal aantal aiossen die in onderzoeksperiode (2008-2015) hadden kunnen instromen op gesubsidieerde opleidingsplaatsen (Capaciteitsorgaan 2016).

Uitval

Van de 403 aiossen die waren gestart in de periode van april 2008 tot april 2015 was 12% allochtoon (zie **TABEL 1**). Binnen de groep allochtone aiossen startten verhoudingsgewijs meer mannen dan binnen de autochtone groep ($\chi^2 = 8,77$; $p = 0,004$). In de onderzoeksperiode moesten 13 allochtone en 25 autochtone aiossen hun opleiding vroegtijdig verlaten, terwijl 29 allochtone en 230 autochtone aiossen de opleiding succesvol afronden. De verhouding tussen slagen en vroegtijdig stoppen verschilde significant tussen de autochtone en allochtone groep ($\chi^2 = 14,46$; $p = 0,001$). De groepen verschilden onderling niet in wie de beslissing tot vroegtijdig stoppen nam ($\chi^2 = 0,963$; $p = 0,468$).

De redenen die de opleiders noemden voor het vroegtijdig verlaten van de opleiding kwamen veelal overeen tussen autochtone en allochtone aiossen (zie **TABEL 2**). Specifiek voor het vroegtijdig verlaten van allochtone aiossen noemden de opleiders culturele verschillen en moeite met communicatie en/of taal (zie **TABEL 2**).

TABEL 1 Verdeling van succesvol afronden en vroegtijdig verlaten van aiossen in de psychiatrie gestart tussen 1 april 2008 en 1 april 2015, absolute aantallen

	aiossen met Nederlands als eerste taal	aiossen met Nederlands niet als eerste taal
Totaal gestart	354	49
Man	112 (32%)	26 (53%)
Vrouw	242 (68%)	23 (47%)
Opleiding met succes afgerond	230	29
		West-Europees (3)
		Surinaams (3)
		Oost-Europees (9)
		Turks (5)
		Marokkaans (1)
		Irakees (1)
		Afghaans (2)
		Midden-Oosten (1)
		Syrisch (1)
		Zuid-Amerikaans (1)
		Tsjetjeens (1)
		Russisch (1)
Opleiding vroegtijdig verlaten	25	13
Gestopt op eigen initiatief of met wederzijds goedvinden	9 (36%)	3 (23%)
		West-Europees (1)
		Iraneees (1)
		Turks (1)
Gestopt op initiatief van de opleider	14 (56%)	10 (77%)
		Surinaams (2)
		Oost-Europees (5)
		Turks (1)
		Irakees (1)
		Midden-Oosten (1)
Initiatief tot stoppen onbekend	2 (8%)	0 (0%)

TABEL 2 Redenen voor vroegtijdig beëindigen van de opleiding psychiatrie (absolute aantallen)

	Redenen voor uitval van autochtone aiossen	Redenen voor uitval van allochtone aiossen
Onvoldoende competenties	9 (39%)	7 (32%)
Persoonlijke ongeschiktheid	5 (22%)	4 (18%)
Ziekte	4 (17,5%)	1 (4%)
Persoonlijke omstandigheden	4 (17,5%)	2 (9%)
Conflict met opleider	1 (4%)	1 (4%)
Taal	0	2 (9%)
Cultuur	0	5 (23%)

Suggesties ter verbetering

Van de 13 deelnemende instellingen gaven opleiders van 4 instellingen (31%) aan het een goed idee te vinden als er een specifiek programma ontwikkeld zou worden voor allochtone aiossen in de psychiatrie. Zij wezen onder andere op het belang van meer culturele diversiteit onder psychiaters. Ze zouden dan ook graag extra begeleiding voor de groep zien, met name op gebied van taalbeheersing. Echter, de opleiders waarschuwden wel dat ervoor gezorgd moet worden dat de opleidingseisen gelijkblijven voor alle groepen.

De opleiders van 8 instellingen (62%) gaven aan een speciaal programma voor allochtone aiossen geen goed idee te vinden. Zij stelden dat wat extra aandacht voor goede taalbeheersing voldoende zou moeten zijn om het reguliere programma te kunnen doorlopen. Sommigen noemden dat er mogelijk discriminerende aspecten zitten aan het geven van een specifieke opleiding aan allochtone aiossen psychiatrie.

Indien er een speciaal lesprogramma voor aiossen ontwikkeld zou worden, dan gaven de opleiders aan dat de volgende elementen hierin terug zouden moeten komen: communicatievaardigheden, kennis over de opbouw van de Nederlandse zorg, kennis over de organisatie van de opleiding, taalcursussen, cultuur, lotgenotencontact, extra begeleiding en interview.

DISCUSSIE

Ons onderzoek laat zien dat, naar verhouding, allochtone aiossen significant vaker de opleiding tot psychiater beëindigden dan autochtone aiossen. De genoemde redenen zoals ziekte, overbelasting, persoonlijke omstandigheden en persoonlijke ongeschiktheid leken niet te verschillen tussen autochtone en allochtone aiossen. Bij allochtone aiossen worden vooral taal- en cultuurproblemen als reden voor uitval benoemd.

Uit ons onderzoek blijkt dat ongeveer 4x zoveel allochtone aiossen de opleiding vroegtijdig verlaten als autochtone aiossen. Dit komt grotendeels overeen met het uitvalcijfer bij artsen in opleiding tot verpleeghuisarts (Hoek 2015) en bij studenten in het hoger onderwijs (Brink 2005). Dit laat zien dat de uitval van allochtone aiossen een probleem is, maar het lijkt geen specifiek probleem binnen de opleiding tot psychiater.

De genoemde redenen voor uitval die specifiek waren voor de allochtone aiossen waren taal- en cultuurspecifieke problemen. Uit de literatuur blijkt dat culturele problemen veelomvattend zijn. Zo kan er sprake zijn van moeilijkheden met zelfreflectie, het aangeven van grenzen en in de aanpassingen aan een verandering in status als arts. Daarnaast bestaan er culturele verschillen in de manier van

werken, in opvattingen, in communicatie en in omgaan met autoriteit (Bates & Andrew 2001; Pilotto e.a. 2007; Weerasekera 2012).

Volgens de theorie van Berry e.a. (1986) is het van belang bij integreren om de nieuwe cultuur ten dele aan te nemen, maar daarnaast de eigen cultuur te behouden. Het blijkt dat artsen met een andere culturele achtergrond dit vaak moeilijk vinden. Het gevoel kan bestaan te moeten kiezen tussen een bepaalde identiteit, in dit geval de Nederlandse of de eigen culturele identiteit (Leyerzapf & Abma 2012). Volgens Leyerzapf en Abma (2012) is het van belang om te zorgen dat deze keuze niet gemaakt hoeft te worden, maar dat de culturen samen moeten komen, waarbij een nieuwe hybride cultuur ontstaat, een combinatie van zowel de eigen als de nieuwe cultuur. Op deze manier kan er een gelijkwaardige en vruchtbare samenwerking tot stand komen.

Taalbeheersing en communicatievaardigheden zijn belangrijke factoren in het succesvol afronden van de opleiding psychiatrie (Bates & Andrew 2001; Pilotto e.a. 2007). In een aantal internationale studies hield men een pleidooi voor een specifiek onderwijsprogramma voor allochtone aiossen (Knoff e.a. 1976; Pilotto e.a. 2007). In ons onderzoek bleek er geen consensus te zijn onder de opleiders over de vraag of er specifiek beleid gewenst is voor aiossen psychiatrie met een allochtone achtergrond. Hoewel sommigen extra begeleiding op gebied van taal en cultuur wellicht nuttig achten, wijzen anderen op de risico's van het ontstaan van verschillen in onderwijsseisen en het risico van discriminatie.

Beperkingen

Door de crosssectionele aard van dit onderzoek kunnen we de instroom van aiossen niet vergelijken met de uitstroom. Daarnaast hebben we, in lijn met veel andere vragenlijst-onderzoeken, van een beperkt aantal opleidingen respons ontvangen. Deze lage respons vermindert de representativiteit van de onderzoeksgegevens aangezien dit mogelijk tot selectiebias heeft geleid. Zo zouden instellingen met een groot aantal allochtone aiossen de vragenlijst niet ingevuld kunnen hebben vanwege de tijd die dit in beslag zou nemen.

Tot slot is onze operationalisatie van het begrip 'allochtoon' (Nederlands niet als eerste taal) niet conform de recentste definitie (minimaal één ouder die geboren is in het buitenland). Deze keuze hebben we echter gemaakt omdat veel opleiders niet op de hoogte zijn van de herkomst van de ouders van hun aiossen, maar wel van hun eerste taal. Deze operationalisatie heeft als risico dat zeer taalvaardige allochtone aiossen niet zijn opgemerkt in de enquête.

CONCLUSIE

Voor zover bekend is ons onderzoek een van de weinige onderzoeken naar de relatie tussen culturele achtergrond en uitval uit de opleiding van medisch specialisten in Nederland. We staan in de zorg voor de uitdaging om een integrale aanpak te ontwikkelen die de kennis en mogelijkheden van allochtone artsen en andere hulpverleners beter benut en tot uiting laat komen. Het is belangrijk dat hierbij de complexiteit van onderling verbonden en elkaar kruisende identiteitsfactoren die samenhangen met culturele achtergrond erkend en meegenomen wordt (Abma & Leyerzapf 2012).

De resultaten van ons onderzoek laten zien dat allochtone artsen in opleiding tot psychiater vaker uitvallen dan autochtone aiossen en dat taal- en communicatieproblemen en culturele verschillen hier mogelijk aan ten grondslag liggen. Onder Nederlandse opleiders in de psychiatrie

is er geen consensus over de vraag of er beleid gewenst is rond de geconstateerde hoge uitval van allochtone aiossen. We hopen dat dit onderzoek de benodigde data aanlevert om nadere discussie over deze problematiek te voeren, in het belang van het opleiden van aiossen met verschillende culturele achtergronden en een maatschappij met een grote culturele diversiteit aan patiënten die een beroep op de psychiatrie doen.

👉 Zonder de tijdsinvestering van alle deelnemende (waarnemend) opleiders en de secretariaten van de opleidingen psychiatrie zou dit onderzoek niet mogelijk zijn geweest. Het secretariaat van de opleiding psychiatrie bij Lentis te Groningen, met name Ellen Klein, en de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie gaven ons logistieke ondersteuning.

LITERATUUR

- Abma T, Leyerzapf H. Interculturalisering in de zorg: ervaringen van 'allochtone' artsen vanuit cultuur-dynamische benadering. Podium voor Bio-ethiek 2012; 19(4): 9-12.
- Bates J, Andrew R. Untangling the roots of some IMGs' poor academic performance. Acad Med 2001; 76: 43-6.
- Bekker M, Mens-Verhulst J. GGZ en diversiteit: prevalentie en zorgkwaliteit. Programmeringsstudie 'Etniciteit en gezondheid' voor ZonMw. Den Haag: ZonMw; 2008.
- Berry J, Trimble J, Olmedo E. Assessment of acculturation. Field methods in cross-cultural research 1986: 291-324.
- Bink S. Feiten & cijfers: Niet stigmatiseren, maar stimuleren – in- en doorstroom van allochtone studenten binnen het hoger onderwijs. Utrecht: Mira Media; 2005.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) 2016 A: CBS definitie allochtoon: <https://www.cbs.nl/nl-nl/corporate/2016/43/termen-allochtoon-en-autochtoon-herzien>.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) 2016 B: CBS bevolking kerncijfers 16 november 2015: [http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37296ned&D1=a&D2=0,10,20,30,40,50,60,\(I-1\),I&HD=130605-0924&HDR=G1&STB=T](http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37296ned&D1=a&D2=0,10,20,30,40,50,60,(I-1),I&HD=130605-0924&HDR=G1&STB=T) (website geraadpleegd 21-07-2016)
- Hoek F. Vroeg gestruikeld. Medisch Contact 2005; 60: 1208-11.
- Knoff WF, Oken D, Prevost JA. Meeting training needs of foreign psychiatric residents in state hospitals. Hosp Community Psychiatry 1976; 27: 35-7.
- Leyerzapf H, Abma T. Naar een kleurrijk UMC 'Ervaringen van arts-assistenten en opleiders op medische afdelingen'. Eindrapport Metamedica VUmc. Amsterdam: VU University Press. 2012. pp. 6, 59, 64.
- Malau-Aduli BS. Exploring the experiences and coping strategies of international medical students. BMC Med Educ 2011; 11: 40.
- Pilotto LS, Duncan GF, Anderson-Wurf J. Issues for clinicians training international medical graduates: a systematic review. MJA 2007; 187: 225-8.
- Stegers-Jager KM, Steyerberg EW, Cohen-Schotanus J, Themmen APN. Ethnic disparities in undergraduate pre-clinical and clinical performance. Med Educ 2012; 46: 575-85.
- Stegers-Jager KM, Brommet FN, Themmen APN. Ethnic and social disparities in different types of examinations in undergraduate pre-clinical training. Adv in Health Sci Educ 2016; 21: 1023-46.
- Weerasekera P. Psychotherapy training for IMGs: attending to the 'how to' and 'what to' teach. Acad Psychiatry 2012; 36: 288-92.

SUMMARY

Differences in non-native resident psychiatrists and native residents psychiatrists in completion of the psychiatry residency training programmes

M. POPAL, J. VAN DER VELDE, M. NIJS, H. KNEGTERING

BACKGROUND A relatively small number of psychiatrists in the Netherlands have a non-Dutch origin. We suspect that resident psychiatrists who do not have Dutch as their first language are less likely than native Dutch speakers to complete the psychiatry residency training programmes.

AIM To find out how often and for what reasons resident psychiatrists do not complete the psychiatry residency training programmes.

METHOD All course coordinators in the Netherlands were asked to participate in a survey to provide information about the residents who had started but had abandoned the psychiatry residency training programmes between the years 2008 and 2015. They were also asked about factors that had influenced residents to abandon the course.

RESULTS We were able to obtain data on 37% of the trainees. The data revealed that the number of non-native resident psychiatrists who failed to complete the training course was almost four times higher than the number of native trainee psychiatrists who dropped out before the end of the course. According to the coordinators, possible reasons for this discrepancy are lack of proficiency in Dutch, communication problems and cultural differences.

CONCLUSION The results of our survey could possibly be used to adjust the training programmes.

TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHIATRIE 59(2017)11, 720-725

KEY WORDS doctors trained abroad, education, psychiatry